

مطالعه و بررسی پژوهش‌ها و تولیدات فرهنگی – اسلامی نشان می‌دهد این پژوهش‌ها از نظر مفاهیم، مبانی و سیاست‌ها و نیز محتوای علمی و برهانی پیشرفت قابل‌تحسینی داشته‌اند، اما از جنبه روش‌ها و راهکارهای انتقال به گروه‌های هدف و مخاطبان، توفیق‌چندانی نیافته‌اند. در این بخش به دلیل وجود تششت آرا درباره روش‌ها، مدیران و مربیان فرهنگی در انتقال مناسب ارزش‌ها به مخاطبان و ماندگار کردن آنها یا مبارزه با چالش‌های ماندگاری این ارزش‌ها دچار مشکل هستند. مطالعه در سازمان‌های تبلیغی و دستگاه‌های فرهنگی – تربیتی و فراز و فرودهایی که هر کدام با تغییر مدیریّت‌ها و به تبع سلیقه‌ها پیدا می‌کنند شاهد روشن این نقیصه است

گفت‌وگوی «جوان» با دبیر علمی گروه قرآن مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران

برپوشش‌تمرکز کرده‌ایم اما بر ماندگاری فرهنگ‌پوشش نه!

■ زهرا چیذری

انقلاب‌ماحرکتی‌دینی‌بود و بعد از انقلاب مسئله حجاب و عفاف به یکی از محوری‌ترین‌موضوعات کشور تبدیل شد. بر این اساس در پیش از چهاردهه‌ای که از انقلاب اسلامی ایران می‌گذرد، تمامی امکانات و تریبون‌ها برای طرح و تبیین مسئله حجاب و عفاف در اختیار پژوهشگران و صاحب‌نظران بوده است، اما چرا ما محصل این همه پژوهش‌های علمی و دانشگاهی و حتی راه‌انداختن پژوهشکده‌هایی با موضوع عفاف و حجاب و صداها و شاید هزاران مقاله خروجی همایش‌ها و سمینارهایی در حوزه حجاب و عفاف نتوانسته است به ماندگاری و

خانم بهجت‌پور همان‌طور که خود شما هم مستحضر هستید، در شرایط کنونی جامعه با وضعیت مناسبی از حجاب و عفاف مواجه نیستیم، این در حالی است که امروز بیش از چهار دهه از انقلاب اسلامی ایران می‌گذرد و در این مدت طبیعتاً فرصت مناسبی برای تبیین و ترویج موضوع عفاف و حجاب فراهم بوده است. در این زمینه شاهد پژوهش‌های متعدد و مقالات و همایش‌های پرشماری بوده‌ایم اما انگار این همایش‌ها و پژوهش‌ها خروجی عملی به معنای تأثیرگذاری بر گروه مخاطب خود در جامعه نداشته‌ای کمتر داشته‌است. شما به عنوان یک حوزوی و یک پژوهشگر حوزه عفاف و حجاب ریشه‌های این مشکل را در چه می‌بینید؟

تردیدى در اسلامى بودن حکم پوشش نیست. شماری از آیات و انبوهی از روایات، مسلمانان را به پوشش مناسب ترغیب کرده‌اند. فقیهان مسلمان بر اساس منابع اسلامی، پوشش مناسب زن و مرد را تبیین کرده‌اند. احکام پوشش ذیل مباحث مقدمات نماز، احکام نگاه و تماس با دیگران در بحث نکاح آورده می‌شود.

مالاحظه فتاوای فقیهان فرق اسلامی روشن می‌کند پوشش اسلامی و پاکدامنی چشم و نیز پوشاندن موضعی که موجب تحریک و احیاناً آسیب پاکدامنی می‌شود، موضوع حکم تکلیفی ایشان بوده است. بیشتر کتاب‌هایی که تاکنون در این مقوله نگاشته شده‌اند، به تبیین و توضیح این مهم پرداخته‌اند و همه آنها بیانگر آنند که اسلام با توصیه و درخواست پوشش از مسلمانان بر آن تأکید کرده است.

مطالعه و بررسی پژوهش‌هاو تولیدات فرهنگی اسلامی نشان می‌دهد این پژوهش‌ها از نظر مفاهیم، مبانی و سیاست‌ها و نیز محتوای علمی و برهانی، پیشرفت قابل‌تحسینی داشته‌اند، اما از جنبه روش‌ها و راهکارهای انتقال به گروه‌های هدف و مخاطبان، توفیق‌چندانی نیافته‌اند.

از نگاه شما چرا ما با این همه پژوهش‌ها طبق اظهارت شما از نظر مفاهیم، مبانی و سیاست‌ها و نیز محتوای علمی و برهانی، پیشرفت قابل‌تحسینی داشته‌اند، اما از جنبه روش‌ها و مخاطبان هدف و مخاطبان تبلیغی و دستگاه‌های فرهنگی – تربیتی

در این بخش به دلیل وجود تششت آرا درباره روش‌ها، مدیران و مربیان فرهنگی در انتقال مناسب ارزش‌ها به مخاطبان و ماندگار کردن آنها یا مبارزه با چالش‌های ماندگاری این ارزش‌ها دچار مشکل هستند. مطالعه در سازمان‌های تبلیغی و دستگاه‌های فرهنگی – تربیتی

اینکه در سوره مدنی حکم پوشش از سوره احزاب شروع می‌شود و پس از نزول سه سوره مهم اجتماعی، یعنی بقره، انفال و آل عمران حکم پوشش اسلامی بیان می‌شود، نشان می‌دهد یک ظرفیت اجتماعی ایمانی هم باید به فضای حاکم در مدینه اضافه می‌شد تا زمینه اجرای فلسفه حکم پوشش اسلامی فراهم شود

مردم به عفاف و پوشش متتمرکز شده، اما سؤال این است که چگونه این ارزش را در جامعه ماندگار سازیم و ضمانت‌های مناسب باقی‌ماندن فرهنگ عفاف را تأمین کنیم.

به نکات کاملاً درستی اشاره داشتید، اینکه در کنار دعوت به عفاف و پوشش باید برای ماندگاری این ارزش در جامعه کار کرد، در غیر این صورت رعایت پوشش به صورت موقت در شرایط و مکان‌های تحت نظارت انجام می‌شود و چون به صورت یک ارزش در ذهن و باور افراد نهادینه نشده است، ماندگار نخواهد بود. پیشنهاد شما برای ماندگاری این ارزش چیست؟

مسئله امروز کشور ما آن است که خط انتقال عناصر فرهنگی شامل مفاهیم، معارف، ارزش‌ها و رفتار دینی به چه صورت سامان یابد که نتایج ماندگار حداکثر همراهی و استقبال گروه‌های هدف را با خود داشته باشد.

هیچ تجربه‌ای قداست و قدرت روش‌های دینی را در اصلاح فرد، جامعه و فرهنگ‌سازی ندارد. دین با منشأ حکیمانه خود راه برون‌رفت از شرایط خطر را نشان می‌دهد. مردم معاصر نزول تنها یک نمونه از مجموعه مخاطبان قرآنند که بهانه گفتار هدایتی خدا با بشر بوده‌اند و خدای حکیم با تربیت و تحول ایشان و نهادینه کردن باورها، ارزش‌ها و رفتار متعالی راه را برای فهم چستی، چرایی و چگونگی تحول دیگر مردم باز کرد.

اصالت و ارزش قرآن در میان سایر منابع اسلامی ایجاب می‌کند در استخراج روش مناسب تحول و تغییر مردم ابتدا مورد توجه قرار گیرد و دیگر منابع اسلامی به تبع آن و پس از آن باشند. حدیث متواتر تقلین و احادیث

ضرورت عرضه روایات معصومان(ع) به قرآن و اینکه روایت نباید مخالف با قرآن باشد، نشان از اصالت و تقدم قرآن در طراحی مهندسی استخراج‌شده از دین دارد و منابع دیگر از جمله احادیث مروی از پیامبر(ص) و معصومان(ع) تابعی از آن هستند.

نگاه قرآن به مسئله پوشش می‌تواند به عنوان الگویی چگونگی ماندگاری این ارزش را به ما نشان دهد. بررسی آیات قرآن در حوزه پوشش چه نکاتی را برای ماندگاری این ارزش به ما می‌آموزد؟

در قرآن به موضوع عفاف و پوشش توجه و مطالبی متناسب با هر یک از گروه‌های مختلف مردم و در ساحت‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی نازل شده است. در سیر نزول قرآن برخی مفاهیم اسلامی وجود دارند که پیش از ورود به بحث عفاف یاد در فاصله میان مراحل نازل شده‌اند و نقش مقدمه و مکمل در فرهنگ‌سازی عفاف و پوشش را داشته‌اند. فرهنگ پوشش اسلامی تنها با صدور حکم پوشش پدید نیامد، بلکه به این منظور ابتدا زمینه و اسبابی فراهم شد تا امر پذیرش، درونی‌سازی و هنجارسازی پوشش اسلامی تسهیل شود.

به طور نمونه ترتیب مؤلفه‌ها و چگونگی تقدم و تأخر آنها را جهت تشکیل تشخص جامعه ایمانی می‌توان از ترتیب قرار گرفتن ۱۰ صفت جامعه ایمانی در آیه ۲۵ سوره احزاب استنباط کرد، اما اینکه چگونه هر یک از مؤلفه‌های ده‌گانه اجتماعی و در نصاب قابل قبولش پذیرفته می‌شود، از پیگیری مسیر نزول سور روشن می‌شود. هر یک از شاخص‌های اجتماع مؤمنان در فرایندی حکیمانه و موافق با ظرفیت‌های انسان نازل شد تا تشخص جامعه ایمانی را تشکیل دهد.

در این تشخص چنان که در آیه شریفه نیز خطاطبات به صورت مذکر و مؤنث وارد شده است، زن و مرد در اجتماع مسئول و موضوع تکلیفند. روش قرآن این گونه نیست که در نهادینه شدن پوشش در جامعه تنها به تکلیف زنان توجه کرده باشد و مردان را از

زیرساخت‌هایی است که می‌تواند در برنامه‌ریزی‌های آینده روی مسئله حجاب اثرگذار باشد. زینب بهجت‌پور، دبیر علمی گروه قرآن مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران با استناد به آیات قرآن، روایات و احادیث معتقد است: به‌طور ویژه سیر نزول آیات قرآن و سور نشان می‌دهد، فرهنگ پوشش اسلامی تنها با صدور حکم پوشش پدیدنیامد بلکه به این منظور ابتدا زمینه و اسبابی فراهم شد تا امر پذیرش، درونی‌سازی و هنجارسازی پوشش اسلامی تسهیل شود. به بیان دیگر باید یک ظرفیت اجتماعی ایمانی هم به فضای حاکم در جامعه اضافه شود تا زمینه اجرای فلسفه حکم پوشش اسلامی فراهم شود. گفت‌وگوی ما در ادامه می‌خوانید.

این موضوع فارغ بداند: «إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَنِثِينَ وَالْقَنِثَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَشِيعِينَ وَالْخَشِيعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالسَّامِعِينَ وَالسَّامِعَاتِ وَالْمُطِيعِينَ وَالْمُطِيعَاتِ وَالْذَّكِرِينَ وَالْذَّكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا، بی‌گمان خداوند برای مردان و زنان مسلمان و مردان و زنان مؤمن و مردان و زنان فرمانبردار و مردان و زنان راست‌گفتار و مردان و زنان شکیبا و مردان و زنان فرمانبردار و مردان و زنان بخشنده و مردان و زنان روزه‌دار و مردان و زنان پاکدامن و مردان و زنانی که خداوند را بسیار می‌کنند، آمرزش و پاداشی سرگرماده کرده است.»

طبعاً بحث‌های مرتبط با حجاب و عفاف هم یکی از نتایج اجتماعی شدن این ۱۰ صفتی است که به گفته ما در سوره احزاب برشمرده شده است. فرایند اجتماعی شدن این صفات چگونه محقق می‌شود؟

بررسی سیر فرایندی اجتماعی شدن هر یک از مؤلفه‌های ده‌گانه مجالی وسیع می‌طلبد، اما به اجمال می‌توان گفت این مؤلفه‌ها در سه حوزه‌بیشی، گرایش و رفتاری قابل‌تقسیم و بررسی است. همچنین این صفات مرتب‌تر به یکدیگر و همراه باهم در طی مسیر لازمند. میزان هنجار شده ۱۰ شاخص یادشده، خود دارای مراتبی از پایین تا متوسط و عالی است. منظور از نصاب تشخص به این ویژگی‌ها، نصابی به مقدار درجه عموم مؤمنان است، بنابراین منظور از ایمان، ایمانی در مرتبه ایمان ابراهیمی(ع) یا مراد از صدقه سبک زندگی سخاوتمندانه‌ای به قدر سخاوت امام حسن مجتبی(ع) نیست، اما تا این ۱۰ مؤلفه و شاخص به صورت هنجار و نهادینه‌شده در زندگی اجتماعی مسلمانان درنیامده باشند، نمی‌توان انتظار پذیرش و هنجارسازی پوشش در جامعه را داشت، هر چند مقدار التزام به این صفات در تساهل و جدیت در امر پوشش مؤثر است.

اینکه در سوره مدنی حکم پوشش از سوره احزاب شروع می‌شود و پس از نزول سه سوره مهم اجتماعی، یعنی بقره، انفال و آل عمران حکم پوشش اسلامی بیان می‌شود، نشان می‌دهد یک ظرفیت اجتماعی ایمانی هم باید به فضای حاکم در مدینه اضافه می‌شد تا زمینه اجرای فلسفه حکم پوشش اسلامی فراهم شود. آیه ۲۵ سوره احزاب در پاسخ به پرسش از شخصیت ایمانی مردمی است که خداوند متعال در آیه ۵۹ این سوره حکم پوشش را متوجه ایشان کرده و از فلسفه حکم پوشش برای ایشان سخن گفته است. این ویژگی‌ها عبارت‌اند از: اسلام، ایمان، فرمانبری، صدق، شکیب، خشوع، اعطای صدقه، روزه‌داری، اجتناب از آلودگی‌های جنسی و بالاخره ذکر فراوان خدای متعال.

جمعیت پایدار

ضرورت رشد متوازن جمعیت شهری و روستایی یادمان نرود

■ مهدی نیک‌ضمیر

مطابق پیش‌بینی‌ها برای آنکه نسبت جوانان به سالمندان حفظ شود و با چالش‌های جدی جمعیتی مواجه نشویم تا سال ۱۴۱۵ باید آمار جمعیتی کشورمان به ۱۲۰ میلیون نفر برسد. این در حالی است که طبق گزارش مرکز آمار ایران، جمعیت ایران از حدود ۸۱/۰۷ میلیون نفر در سال ۱۳۹۶ با روندی افزایشی به ۹۵ میلیون و ۲۷۸ هزار نفر در سال ۱۴۱۵ خواهد رسید و این میزان از رشد جمعیت به این معناست که در سال ۱۴۱۵، چیزی حدود ۲۹ میلیون نفر از جمعیت مطلوب فاصله داریم. بدیهی است چنین خلأی به سادگی پر نمی‌شود و اگر بنا باشد با چالش‌های کمتری در این زمینه مواجه شویم، باید از همین حالا برای استفاده از فرصت پنج تا هفت ساله باقی‌مانده برای اصلاح روند جمعیتی استفاده کنیم، حتی شاید هم اکنون نیز کمی دیر شده باشد چراکه جبران کمبود ۲۹ میلیون نفری جمعیت کار ساده‌ای نیست و در یک برنامه کوتاه‌مدت محقق نمی‌شود. از سوی دیگر با بالا رفتن سن، کاهش ازدواج و در یک کلام کاهش توان جمعیتی جامعه، ما روزه‌روز با شرایط بحرانی‌تر در حوزه جمعیت مواجه خواهیم بود. در کنار اینها نوع توزیع جمعیت هم مسئله مهمی است که در حال حاضر با آن مواجهیم. براین اساس در حالی که توازن جمعیت شهری و روستایی و همچنین خالی شدن مرزهای کشور از جمعیت مسئله‌ای حیاتی است که با امنیت ملی گره خورده است، در حال حاضر شاهد بر هم خوردن تعادل جمعیت شهری و روستایی هستیم که این عدم‌تعادل به سمت جمعیت شهری روزه‌روز بیشتر می‌شود. این کاهش جمعیت و مهاجرت به شهرها در میان روستاهای مرزی کشورمان بیش از همه قابل‌تأمل است و با کاهش جدی جمعیت رزنشین‌مواجهیم که تبعات امنیتی را برای کشور در پی خواهد داشت.

مبنای این آمار و ارقام در براره پیش‌بینی‌های جمعیتی طی ۱۵ سال آینده که به تحلیل آن پرداختیم، گزارش‌های مرکز آمار ایران است. مرکز آمار ایران در گزارش مفصلی که در رابطه با شاخص‌های کلان اقتصادی و اجتماعی تهیه کرده به پیش‌بینی جمعیت کل کشور در فاصله سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۴۱۵ پرداخته است.

این بررسی با روش ترکیبی پیش‌بینی جمعیت انجام شده است که متداول‌ترین روش پیش‌بینی جمعیت بوده و از مجموعه عوامل مؤثر بر تغییر و تحولات جمعیت یعنی باروری، مرگ و میر، مهاجرت و ترکیب سنی و جنسی جمعیت استفاده شده است. ترکیب جمعیتی ایران به نحوی پیش رفته که در سال ۱۳۹۶ تعداد مردان حدود یک میلیون نفر بیش از زنان بوده است، به طوری که از کل جمعیت، ۴۱۰/۴ میلیون مرد و ۲۰۰/۲ میلیون زن بوده‌اند که در سال ۱۴۱۵ تعداد مردان به ۴۷۹/۹ میلیون نفر و زنان به ۴۷۳/۳ میلیون نفر افزایش پیدا خواهد کرد. اما در نقاط شهری و روستایی وضعیت افزایش جمعیت به نحوی است که تا سال ۱۴۱۵ ۷۶/۳ میلیون نفر مردان و ۱۴۱/۵ میلیون نفر کاسته خواهد شد، به گونه‌ای که در سال ۱۳۹۶، ۱۳۹/۶ میلیون نفر مردان و ۲۰۳/۳ میلیون نفر مرد و زن در نقاط روستایی و غیرساکن بوده‌اند که در سال ۱۴۱۵ از تعداد آنها حدود ۲ میلیون نفر کاسته شده و ۱۸۹/۹ میلیون نفر برآورد شده است.

تعداد مردان نیز از ۱۰/۵ میلیون به ۹/۵ میلیون نفر و زنان از ۰/۲ میلیون به ۹/۴ میلیون نفر در سال ۱۴۱۵ در نقاط روستایی و غیرساکن کاهش خواهد یافت. افزایش نامتوازن جمعیت شهری نسبت به روستایی یکی از چالش‌هایی است که می‌تواند جامعه را با تبعات متعددی درگیر کند. جمعیت روستایی کشور جمعیتی مولد در حوزه‌های کشاورزی و بسیاری از صنایع خرد و آرزواری همچون صنایع دستی هستند و به نوعی بخش عمده‌ای از اقتصاد کشور و مسئله مهم تأمین غذا در دست آنهاست. از سوی دیگر روستاهای مرزی کشور اهمیت ویژه در حوزه امنیتی دارند و خالی شدن مرزهای کشور از جمعیت به معنای عقب‌نشینی از حدود جغرافیایی کشور است و می‌تواند امنیت کشور را با چالش مواجه کند. این مسئله ایجاب می‌کند در کنار برنامه‌ریزی برای افزایش جمعیت باید به رشد متناسب جمعیت شهری و روستایی و به خصوص خالی‌نشدن روستاهای مرزی هم توجه کرد تا در کنار چالش‌های جمعیتی با مسائل دیگر مواجه نشویم.